

Ἡ ὄντολογική καί αἰσθητική ἔννοια τοῦ φωτός.

ἀπό τον π. Σταμάτη Σκλήρη

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε τίς πραγματώσεις τίς αἰσθητικές τῆς Ἀγιότητας, πρέπει νὰ δοῦμε μιὰ πραγματικότητα ποὺ ζοῦσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ποὺ ἦταν τὸ Φῶς. Τὸ φῶς ἦταν πραγματικότητα βιωματική, καὶ ἦταν καὶ γλῶσσα, κώδικας ἃς ποῦμε, γιὰ νὰ κατανοοῦνται. Πραγματικότητα βιωματική ἦταν ὅτι πολλοὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ βαπτίσματός τους ζοῦσαν τὴν ἐμπειρία τοῦ φωτός, τοῦ ἀκτίστου φωτός. Ἐπομένως εἶχαμε στοὺς χριστιανούς, τοὺς πρώτους ἡσυχαστὲς πρὶν ἀπὸ τὴν ὀρολογία τὴν ἡσυχαστική. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐμπειρία αὐτὴ ἐγίνε καὶ γλῶσσα τῶν χριστιανῶν τὸ φῶς, καὶ μάλιστα μέσα ἀπὸ τὴν προβληματική τοῦ θανάτου. Ὁ θάνατος εἶναι ἓνα σκοτάδι. Ὁ μάρτυρας μὲ τὸ μαρτύριό του ζεῖ τὸν θάνατο ἄρα τὸ σκοτάδι, χάρη στὴ σχέση του ὅμως πρὸς τὸν Χριστὸ γιὰ τοὺς πρώτους χριστιανούς, ὁ μάρτυρας εἶναι μέσα στὸ φῶς.

Ἐπὶ τῶν τάφους τῶν μαρτύρων στίς κατακόμβες πάρα πολλές ἐκφράσεις χαραγμένες, λέξεις ἢ προτάσεις, ποὺ μιλάνε γιὰ τὸ φῶς, γιὰ τὸν Χριστὸ σὰν φῶς, «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι», γιὰ τὸν μάρτυρα ὅτι εἶναι στὸ φῶς, ὅτι εἶναι φωτισμένος, καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ ἐκφράσεις, ἂν τίς

μελετήσουμε μέσα στη συνάφειά τους, έχουν χαρακτήρα όντολογικό, δηλαδή δεν είναι ένα αισθητικό φῶς που όμορφαίνει τη ζωή σε αντίθεση με τὸ αισθητικό σκοτάδι που είναι ἡ ἀσχήμια τῆς ζωῆς, ἀλλὰ είναι ένα όντολογικό φῶς, δηλαδή ένα φῶς τὸ όποιο δίνει ζωή αἰώνια, σ' αντίθεση πρὸς τὸ όντολογικό σκοτάδι που είναι ἡ ἀπώλεια, τὸ μηδέν, ὁ θάνατος. Λοιπόν, στίς κατακόμβες γιά τούς πρώτους χριστιανούς, σύμφωνα με τίς ἐπιγραφές που ἔχουμε καί σύμφωνα με τήν πρώτη, πρωτογενή, πρωταρχική τέχνη που ἀναπτύσσεται ἀπό τούς χριστιανούς σ' αὐτούς τούς χώρους, τούς ἀπαγορευμένους καί τούς κρυφούς γιά τή Ρώμη καί τούς Ρωμαίους, ὁ Ἅγιος εἶναι αὐτός ὁ όποῖος μαρτύρησε, ἐνταφιάσανε πρὸ ὀλίγου τὰ λείψανά του, ἀλλὰ σύμφωνα με τήν πίστη τους εἶναι αὐτός που δέν πέθανε ἀλλὰ ζεῖ αἰωνίως στόν παράδεισο ἐν Χριστῷ, στὰ ἔσχατα δηλαδή.

Ὁ Ἅγιος εἶναι αὐτός ὁ όποῖος ὄχι ἀπλῶς δέν πέθανε ἀλλὰ μέσα στοῦ λεξιλόγιο τὸ χριστιανικό φωτίζεται ἀπό ένα φῶς, τὸ όποιο δέν εἶναι τὸ φυσικό φῶς που ἀνατέλλει καί δύει, δηλαδή τὸ φθαρτὸ καί πρόσκαιρο, ἀλλὰ εἶναι τὸ ἀνέσπερο φῶς τῆς Χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Πρῶτον δέν πέθανε ἀλλὰ ζεῖ. Δεύτερον εἶναι αὐτός που φωτίζεται, καί τρίτον εἶναι αὐτός που εἶναι ὠραῖος διὰ τοῦ φωτός. Τίθεται τώρα ἡ αισθητική ἔννοια τοῦ φωτός, ἀλλὰ ἡ αισθητική που ἀπορρέει ἀπό τήν όντολογική. Εἶναι ὠραῖος διότι ὑπάρχει πάντοτε καί δέν θά χαθεῖ, διότι εἶναι ὁ ἀναστημένος ἄνθρωπος καί τὸ φῶς σημαίνει τήν Ἀνάσταση ἢ μᾶλλον τήν αἰώνια ζωή. Ἔτσι ἤδη ἀπό τούς πρώτους χριστιανούς, ἀπό τὰ βιώματα τῶν πρώτων χριστιανῶν ταυτίζεται ἡ αισθητική, δηλαδή τὸ φῶς καί τὸ ὅτι ὑπάρχει καί εἶναι ὠραῖος ὁ ἅγιος, με τή ζωή, ἢ νὰ τὸ ποῦμε ἀλλιῶς, ἡ αισθητική με τήν όντολογία. Ὅχι ὅμως μέσα στήν ἱστορία, δηλαδή αὐτὴ ἡ ταύτιση δέν γίνεται κατὰ τή διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου, ἀλλὰ ὁ Ἅγιος τρόπον τινὰ ἀρχίζει νὰ ὑπάρχει ὡς Ἅγιος ἀπό τή στιγμή που παύει νὰ ὑπάρχει σάν ἄνθρωπος φθαρτός, πεθαίνει, καί τότε εἶναι γιά τήν Ἐκκλησία Ἅγιος μάρτυρας καί τότε ζεῖ αὐτὴν τήν ταύτιση τῆς αισθητικῆς με τήν όντολογία. Δηλαδή εἶναι «ὠραῖος», καί σ' ὅλα τὰ τροπάρια τῶν Ἁγίων ὑπάρχουν ἐκφράσεις ὠραιότητος. Εἶναι ὠραῖος διότι εἶναι φωτισμένος με τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ καί τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ τοῦ δίνει αἰώνια ζωή, ἄρα ἔχει σταθερὴ καί μόνιμη όντολογία, καί ἡ όντολογία αὐτὴ δέν φάνηκε στή ζωή του, θά φανεῖ τήν ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ὅπως λένε πολλές ἐκφράσεις πρωτοχριστιανικές, δηλαδή στή Δευτέρα Παρουσία καί στή Βασιλεία τοῦ

Χριστοῦ, στὰ Ἔσχατα. Ἐπομένως ἔχουμε ταύτιση αἰσθητικῆς, ὄντολογίας καὶ Ἐσχάτων, τῆς κοινωνίας τῶν Ἐσχάτων.

Ἀπὸ τὸν ἅγιο Αὐγουστῖνο καὶ μετὰ, στὴ δυτικὴ Χριστιανοσύνη ἀρχίζει νὰ δίδεται προτεραιότητα, σχετικὰ μὲ τὴν Ἀγιότητα, στὴν ἠθικὴ καὶ στὴν ψυχολογία. Ἡ Ἀγιότητα εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο δηλώνεται ἐδῶ, μέσα στὴν ἱστορία μὲ τὴν προσπάθεια τοῦ Ἁγίου νὰ συμβαδίζει ἡ ζωὴ του μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς πρὸς τὶς αἰσθητικὲς πραγματώσεις αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως τῆς Ἀγιότητος, ἔχουμε στὴ Δύση μία εἰκαστικὴ τέχνη, θρησκευτικὴ, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπὸ φωτοσκίαση, ἐκφράζει μία ὁμορφιὰ κτιστὴ, δηλαδή μὲ τὶς ιδιότητες ποὺ καθιστοῦν ἓνα ὄν ὁμορφο, μέσα ἀπ' τὸν δυισμό φωτὸς καὶ σκιᾶς, φωτοσκιάσεως, καὶ ἡ ὁμορφιὰ ὑπηρετεῖ τὴν ἔκφραση τῆς Ἀγιότητος ὡς ἔκφραση ἀρετῆς, ὑψηλῆς ἠθικῆς καὶ μιᾶς ωραίας ψυχολογικῆς καταστάσεως, στὴν ὁποία βρίσκεται ὁ Ἅγιος, ἐφόσον εἶναι σὲ σχέση μὲ τὸν Χριστό.

Ἀντίθετα ἡ ὀρθόδοξη ὄντολογία, ἡ ὁποία πραγματώνεται στὰ Ἔσχατα, γιὰ τὴν ὁποία εἶπαμε μόλις πρὶν, στὴν Ἀνατολὴ δημιουργεῖ ἄλλου εἴδους τέχνη, ἄλλου εἴδους αἰσθητικὴ πραγμάτωση τῆς Ἀγιότητος.

Τὸ φῶς ἀπὸ πολὺ νωρὶς, δηλαδή ἀμέσως μετὰ ἀπ' τὴ ζωγραφικὴ τῶν κατακομβῶν, ἡ ὁποία εἶναι ἐλληνιστικὴ, ἀπὸ τὰ πρῶτα ψηφιδωτὰ, δηλαδή ἀπὸ τὸν 4ο, 5ο, 6ο αἰῶνα, ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾷ κάποια ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ φῶς χρησιμοποιεῖται σὰν μία γλῶσσα εἰκαστικὴ γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴ σχέση ἀγάπης, ἡ ὁποία συνδέει τὸν ἀόρατο σὲ μᾶς Θεὸ Πατέρα ἢ Τριάδα μὲ τὸν ὄρατο λόγῳ τῆς σαρκώσεώς Του Υἱό, τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ στὴ συνέχεια τὸν κάθε Ἅγιο. Δηλαδή ὁ Ἅγιος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος μετέχει τοῦ φωτὸς ποὺ προσφέρεται ἀπ' τὸν Θεό. Θυμίζουμε τὸ Συναξάρι τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων στὴ λίμνη τῆς Σεβαστείας, ὅπου ὁ δήμιος εἶδε νὰ κατεβαίνουν, τὴ στιγμὴ ποὺ ἦταν μέσα στὴν παγωμένη λίμνη οἱ Ἅγιοι Τεσσαράκοντα, σαράντα χρυσὰ στεφάνια, φωτεινὰ στεφάνια ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ νὰ κάθονται στὸ κεφάλι τοῦ κάθε μάρτυρα, ὅπως περίπου καὶ στὴν Πεντηκοστὴ φάνηκε ὅτι οἱ γλῶσσες φωτὸς κατέβηκαν στὸν κάθε Ἀπόστολο.

Αὐτὴ ἡ πραγματικότητα τοῦ φωτός, τὴν ὁποία τὴ ζοῦσαν οἱ χριστιανοὶ στὸ Βάπτισμα, καὶ μετὰ στὴ Θεία Εὐχαριστία, ἐνέπνευσε τοὺς χριστιανοὺς καλλιτέχνες μετὰ τὴν πρώτη περίοδο, ἐλληνιστικὴ, ἐλληνορωμαϊκὴ, νὰ ἀρχίσουν νὰ ἀφαιροῦν σκιές. Ἔχουμε ἔργα, ὅπως στὴ Santa Maria Maggiore, ὅπου ὑπάρχει μία μικρὴ σκιὰ στὸ ἔδαφος. Ὅπου εἶναι ὁ

Ἄγιος ὑπάρχει καὶ ἡ σκιά του, ἀλλὰ μικρή, δὲν εἶναι ἡ φυσιολογικὴ σκιά. Κι ἔχουμε ἔργα ἀμέσως μετὰ, ὅπου καταργεῖται ἐντελῶς ἡ σκιά, καὶ ἕνα φῶς καταυγάζει τὸν Ἄγιο, τοῦ δίνει ὄντοτητα. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὅταν χρειάζεται ὁ χριστιανὸς καλλιτέχνης νὰ ζωγραφίσει τοὺς δαίμονες, τοὺς ζωγραφίζει ἀφώτιστους. Ταυτόχρονα μὲ τὸ ὅτι εἶναι ἀφώτιστοι καὶ σκοτεινοί, συρρικνώνονται σὰν ὑπάρξεις καὶ δὲν εἶναι ὀλόκληρες ὑπάρξεις ὅπως ὁ Χριστός. Ἐπίσης τοποθετεῖ ὅλα τὰ εἰκονιζόμενα στὶς τοιχογραφίες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ στὶς φορητὲς εἰκόνες ἀπέναντι στὸν Θεὸ καὶ σὲ μία μετωπικὴ στάση. Δηλαδή τὸ φῶς ἀρχίζει νὰ δημιουργεῖ τώρα καὶ χῶρο.

Ἀπὸ ἕνα σημεῖο καὶ μετὰ, δηλαδή μετὰ τὸν 6ο αἰῶνα, ἐξ ὀρισμοῦ εἰκόνα εἶναι ἡ ζωγραφικὴ, ὅπου τὸ εἰκονιζόμενο πρόσωπο, ὁ Ἄγιος ἢ ὁ Χριστός, μετέχει τοῦ φωτός καὶ ἀποκλείεται, δὲν μπορεῖ νὰ συμπέσει μία τυχαία φωτιστικὴ συνθήκη ὅπου νὰ φωτίζεται ὁ μισὸς κι ὁ ἄλλος μισὸς νὰ βρίσκεται στὴ σκιά πού ρίχνει κάποιο ἀντικείμενο. Ἐξ ὀρισμοῦ εἶναι ζωγραφικὴ τοῦ φωτός, ὅχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι παντοῦ ὑπάρχει φῶς, διότι στὸ περίγραμμα ὑπάρχουν σκιές. Ἀλλὰ τὸν κύριο λόγο ἔχει τὸ φῶς, καὶ ταυτότητα, ὄντολογία τῶν ὄντων δίνει τὸ φῶς.

Αὐτὸ τὸ φῶς εὐθύνεται γιὰ ὅλη τὴν ἀλλοίωση πού υπέστη ἡ χριστιανικὴ ζωγραφικὴ ἔναντι τῆς ἄλλης ζωγραφικῆς τῆς ἐποχῆς της, καὶ γιὰ ὅλες τὶς διαφορὲς ἐπομένως πού θὰ ἀνακαλύπτουμε ὅταν μελετοῦμε τὴ χριστιανικὴ ζωγραφικὴ (πού μετέπειτα ὀνομάστηκε βυζαντινὴ) σὲ σχέση πρὸς τὴ δυτικὴ εἰκαστικὴ ἔκφραση τῆς Ἀγιότητος. Λοιπὸν τὸ φῶς εὐθύνεται γιὰ ἕναν ὑπερπραγματισμὸ πού ὑπάρχει στὴν εἰκόνα, δηλαδή σουρρεαλισμὸ, πολλοὺς αἰῶνες πρὶν ἐμφανιστεῖ ὁ δυτικὸς σουρρεαλισμός. Δηλαδή εὐθύνεται γιὰ τὸ ὅτι δίνει μία ὑπερφυσικὴ ἀτμόσφαιρα στὴν εἰκόνα. Διότι μὲ τὸ νὰ μὴν ὑπάρχουν οἱ σκιές δίδεται μιὰ ἐλαφρότητα, χάνει τὴ βαρύτητα τὸ σῶμα καὶ χάνει καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φθορᾶς.

Τὸ φῶς εὐθύνεται ἐκτὸς ἀπὸ τὸν σουρρεαλισμὸ, γιὰ ἕναν ἱμπρεσσιονισμό, πρὶν ἀπ' τὸν δυτικὸ ἱμπρεσσιονισμό, δηλαδή γιὰ μία φωτεινὴ ἐντύπωση πού προκαλεῖ ὁ Ἄγιος, ἔτσι ὅπως εἶναι ζωγραφισμένος, διότι κάθε χρῶμα (εἴτε τὸ χρῶμα τῶν ἐνδυμάτων, εἴτε τοῦ προσώπου, εἴτε τῆς φύσεως) πρέπει νὰ εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ φωτεινὸ, νὰ μετέχει τοῦ φωτός, καὶ φθάνουμε μέχρι καὶ οἱ σκιές νὰ εἶναι ἐγχρωμες, πράγμα τὸ ὁποῖο τὸ ἀνακάλυψε μετὰ ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες στὴ Δύση ὁ δυτικὸς ἱμπρεσσιονισμός.

Τὸ φῶς πάλι εἶναι ποὺ εὐθύνεται γιὰ ἓνα ἐξπρεσσιονιστικὸ στοιχεῖο, τὸ ὅτι ἐκφράζεται ὁ ἔσω ἄνθρωπος. Ὅλη ἡ εἰκόνα, εἶναι μία ἔκφραση, ὅλη ἡ εἰκόνα εἶναι ἓνα βλέμμα. Ὅπως τὰ Χερουβείμ, ποὺ εἶναι πολυόμματα καὶ εἶναι πλασμένα γιὰ νὰ θαυμάζουν, ἔχουν γίνει ὅλα ὀφθαλμός, ἔτσι καὶ ὁ Ἅγιος ἔχει γίνει ὀφθαλμός. Γι' αὐτὸ τὰ μάτια παίζουν πολὺ μεγάλο ρόλο στὴ βυζαντινὴ εἰκόνα.

Τὸ φῶς εὐθύνεται γιὰ μίαν ἀλλοίωση τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, ποὺ τὰ φέρνει ὅλα ἀπέναντι στὸν Θεό, σὲ μιὰ ἀδιάστατη ἐγγύτητα, καὶ ἐπομένως καὶ οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν καὶ ἀντικείμενα ἢ ὄντα, τὰ ὁποῖα εἶναι μακριὰ καὶ ἐξ ὀρισμοῦ στὴν προοπτικὴ θὰ πρέπει νὰ εἶναι πιὸ σκιασμένα ἢ πιὸ ἀμυδρὰ ἀπεικονιζόμενα, ἔρχονται σὲ μιὰ ἐγγύτητα. Αὐτὸ δημιουργεῖ περίπου ἓναν παρόμοιο φωτισμὸ μὲ αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἐμφανιζόταν στὴ Δύση ὅταν, τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα, ὁ Σεζὰν ἔβαζε πινελιὲς θερμὲς καὶ ψυχρὲς καὶ δημιουργοῦσε μιὰ «γωνίωση» τοῦ χώρου, ἔτσι ὥστε νὰ πάλλεται ὁ χῶρος αὐτὸς μὲ τὰ θερμὰ καὶ ψυχρὰ χρώματα. Ψυχρὸς προπλάσμος, θερμὰ φωτίσματα, κι ἔτσι ἔχουμε ἓναν ἄλλου εἴδους δυτικὸ κυβισμό. Καὶ τέλος παρατηρεῖται μιὰ ἀφαίρεση, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει ὀλόκληρη τὴ χριστιανικὴ ζωγραφικὴ. Εἶναι ἀφαίρεση τῶν στοιχείων τῆς φθορᾶς λόγω τῆς πίστεως στὴν ἀφθαρσία, στὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν κοινὴ ἀνάσταση τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ὀλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἡ πίστη αὐτὴ ἦταν τόσο ριζικὸ θεμελιακὸ βίωμα τῶν πρώτων χριστιανῶν καὶ τῶν σωστῶν χριστιανῶν ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἔτσι ὥστε ἡ κάθαρση, ἡ ἀσκητικὴ ἔννοια κάθαρση, νὰ καθαρισθῶ δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ξεκίνησε ὡς κάθαρση ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐμποδίζουν στὴ σχέση τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστό. Κι αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὰ πάθη μου, ἡ ἀμαρτία μου, δὲν εἶναι κάτι βρώμικο ἀπλῶς, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἂν ἀπαλλαγῶ ἐγώ, θὰ καθαρισθῶ καὶ θὰ εἶμαι καλύτερος ἄνθρωπος, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο μὲ ἐμποδίζει νὰ ἔρθω στὴ σχέση μὲ τὸν Χριστὸ ποὺ θὰ μοῦ δώσει τὴν ἀθανασία καὶ τὴν ἀνάσταση.

Συγκεφαλαιώνουμε, λοιπόν, ὅτι ἡ αἰσθητικὴ πραγμάτωση τῆς Ἁγιότητος, ὅπως ἱστορικὰ τὴν ψηλαφήσαμε, ξεκινᾷ ἀπὸ τὶς κατακόμβες. Προχωρεῖ στὴ δημιουργία μιᾶς νέας ζωγραφικῆς, ἡ ὁποία ἔχει ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ τὸ φῶς. Καὶ τὸ φῶς δίνει σουρρεαλιστικά, ἱμπρεσσιονιστικά, ἐξπρεσσιονιστικά, κυβιστικὰ καὶ ἀφαιρετικὰ στοιχεῖα. Ἀξίζει νὰ δοῦμε πῶς αὐτὴ ἡ πίστη τῆς κοινότητος στὴν ἀνάσταση καὶ στὰ ἔσχατα βρῆκε τρόπους ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὴ φυσιοκρατικὴ ζωγραφικὴ πολλοὺς αἰῶνες πρὶν ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς ἐπιχειρήσει μίαν ἐπανάσταση

έναντια στην Αναγέννηση και στον ντετερμινισμό της. Έπομένως η Αγιότητα έδωσε λύσεις στον όρθόδοξο χῶρο, άποφατικές, άφαιρετικές και σουρρεαλιστικές με την έννοια την ποιητική, ότι ένα όραμα του άλλου κόσμου, του επέκεινα από το φυσικό έδειχνε ή εικόνα, αλλά με άφετηρία το φυσικό και το ιστορικό. Δηλαδή μέσα στην εικόνα συνυφαίνονται ή ιστορία και τὰ Έσχατα.

Η εικόνα ξεκινάει από ένα δεδομένο ιστορικό που είναι οι έμφανίσεις του Χριστού και των Αγίων. Τά έμφανίζει όμως κατά τέτοιο εικαστικό τρόπο, ο οποίος όφείλεται στο ότι έχει άλλοιωθεϊ όλη ή ύπαρξη του χριστιανού καλλιτέχνη. Τά έμφανίζει λοιπόν με τέτοιο τρόπο, ώστε το κέντρο βάρους να πέφτει στα έσχατα, και δέν ενδιαφέρει την Άγιογραφία αν ο Άπόστολος Παύλος άπουσίαζε κατά τή στιγμή τής Πεντηκοστής, αλλά ζωγραφίζεται διότι είναι στην ούράνια Έκκλησία.

Σαφῶς ή Αγιότητα στον όρθόδοξο χῶρο έδωσε αισθητικές πραγματώσεις με την έννοια μιᾶς γέφυρας ανάμεσα στο έδῶ ιστορικό και το έκει έσχατολογικό. Άνάμεσα στο κτιστό και το άκτιστο μέσα απ' τή ζωή τής κοινότητας. Έπομένως δημιούργησε –νομίζω μόνο αυτή ή λέξη μπορεί να το έκφράσει– μιᾶ μεταμόρφωση μέσα στον χῶρο τής ζωγραφικής. Δηλαδή εικονίζει τον κόσμο με τον άνθρωπο μεταμορφωμένο.

Τελειώνοντας άξίζει ν' αναφερθοῦμε σε κάποιες ύπαρξιακές προεκτάσεις που έχει αυτή ή αισθητική πραγμάτωση τής Αγιότητας για μιᾶς, που δέν είμαστε οι άνθρωποι που τή βιώνουμε με την έννοια που είπαμε τής ολοκληρωτικής παραδόσεως τής ύπαρξής μας στον Θεό. Η εικόνα, το εικόνισμα καθώς πᾶμε και το προσκυνοῦμε στην έκκλησία, στο προσκυνητάρι, μιᾶς δημιουργεϊ μία όρισμένη όραση και μία όρισμένη τύφλωση. Η όραση είναι ότι μιᾶς κάνει να βλέπουμε παρ' όλες τις σκιές, φθορές, άποστάσεις, προοπτική, βαρύτητα και τον έλλοχεύοντα κίνδυνο του μηδενός και του θανάτου, να βλέπουμε εμεῖς με τὰ μάτια του εικονίσματος, με τὰ μάτια τής έκκλησιαστικής ζωγραφικής, όχι σκιές αλλά φῶς, όχι φθορά άλλ' άφθαρσία, όχι άποστάσεις αλλά έγγύτητα. Διότι ή εικόνα μιᾶς μαθαίνει ότι τὰ πάντα είναι μπροστά στον Χριστό σε μία άδιάστατη έγγύτητα άγάπης. Και δεύτερον μιᾶς δημιουργεϊ μία όρισμένη τύφλωση, δηλαδή δέν βλέπουμε τις κτιστές και ένδοϊστορικές άδυναμίες του άλλου.

Τή στιγμή που βλέπουμε και προσκυνοῦμε την εικόνα του αγίου Νεκταρίου, δέν είναι το ίδιο με το να βλέπουμε τή φωτογραφία του. Όταν βλέπουμε τή φωτογραφία του αγίου Νεκταρίου, έπειδή είναι ή

ένδοϊστορική του παρουσία που απεικονίζεται, βλέπουμε τις φθορές, βλέπουμε ότι είναι νέος, μετά σε άλλη μεταγενέστερη φωτογραφία του τον βλέπουμε να είναι γέρος, να αρχίζει να γερνάει, να είναι τὸ ὄν που βαδίζει πρὸς τὸν θάνατο. Στὴν εἰκόνα του ὅμως βλέπουμε τὸν ἅγιο νὰ καταυγάζεται ἀπὸ τὸ φῶς, νὰ ἔχει φωτοστέφανο καὶ νὰ λάμπει ἀπὸ τὸ φῶς που τοῦ χαρίζει ὁ Χριστὸς που τὸν ἀγαπάει, καὶ ὁ ἴδιος νὰ εἶναι ἀνοιχτὸς κι ὄχι κλειστὸς (ὅπως οἱ δαίμονες που προείπαμε) στὴν ἀγαπητικὴ σχέση.

Ἡ Εἰκόνα ἐπομένως μᾶς μαθαίνει νὰ βλέπουμε τὸν ἄνθρωπο δίπλα μας ὄχι ὡς ἐμπαθὴ ἢ ἐχθρό μας ἀλλὰ ὡς ἅγιο φωτοφόρο, ὅπως θὰ παρουσιασθεῖ μπροστὰ στὸν Χριστὸ στὴ Β΄ Παρουσία. "Ὅχι ὅτι γινόμαστε Ἄγιοι μὲ τὸ νὰ προσκυνήσουμε τὴν εἰκόνα. Ἀλλὰ ἀγιάζονται πραγματικὰ τὰ μάτια μας καὶ μαθαίνουν μίαν ἄλλη ὄραση ἐσχατολογικὴ. Ἔτσι κοιτώντας τὸν ἐχθρό, τὸν βλέπουμε σὰν φίλο, διότι ἀποκτοῦμε χάρη στὴν εἰκόνα τὸ ἐσχατολογικὸ ὄραμα τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

Αὐτὴ τὴν αἰσθητικὴ πραγμάτωση τῆς ἀγιότητος μᾶς χαρίζει ἡ Εἰκόνα. Δὲν ζωγραφίζει τοὺς τέλειους ἠθικὰ ἁγίους. Ἀλλὰ παριστάνει ἀνθρώπους που δυνάμει μποροῦν νὰ ἀγαπήσουν τὸν Χριστό, καὶ νὰ ὁμοιωθοῦν πρὸς Αὐτόν. Αὐτὸ τὸ ἐσχατολογικὸ ὄραμα δὲν τὸ συναντοῦμε σὲ ἄλλη ζωγραφικὴ. Εἶναι αὐτὸ που διακρίνει τὴν ὀρθόδοξη εἰκόνα ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ. Καὶ εἶναι αὐτὸ που, χαρίζοντας ἀπρόσμενη δυναμικὴ στὴν ἀνθρωπολογία, ἀποτελεῖ ὄντως αἰσθητικὴ πραγμάτωση τῆς ἀγιότητος.

**Ἀπὸ τὸ βιβλίο Ἁγιότητα-Ἐνα λησμονημένο ὄραμα, ἐκδ. Ἀκρίτας.
(Τεύχος 239 Ιούλιος-Αύγουστος 2012 τῆς Πειραιϊκῆς ἐκκλησίας)**

Πηγή : <https://antifono.gr>